

Dzieje górnictwa – element europejskiego dziedzictwa kultury,
pod red. P.P. Zagożdżona i M. Madziarza, Wrocław 2008

górnictwo, trasa turystyczna,
udostępnienie wyrobisk zabytkowych

Andrzej KAWALER*
Józef PARCHANOWICZ*
Jarosław CHWAŁEK**

KONCEPCJA WŁĄCZENIA DO TRASY TURYSTYCZNEJ WYROBISK Z REJONU SZYBU REGIS W KS WIELICZKA W ASPEKCIE JEGO PRZYSZŁEGO URUCHOMIENIA

W artykule przedstawiono koncepcję udostępnienia jednych z najstarszych w KS „Wieliczka” wyrobisk (komorowych i korytarzowych) znajdujących się na poziomach I–III w rejonie szybu Regis po jego udostępnieniu dla ruchu turystycznego. Koncepcja ta zawiera m.in. propozycję rozszerzenia dotychczasowej Trasy Turystycznej przebiegającej w tym rejonie o nowe, ciekawe wyrobiska górnicze, jak również propozycję utworzenia nowej trasy, tzw. Trasy Specjalistycznej, dla osób sprawnych fizycznie (niskie i wąskie chodniki, nierówny spąg itp.), odpowiednio przeszkolonych i wyposażonych w sprzęt oraz odzież ochronną.

1. Wstęp

W Kopalni Soli „Wieliczka” w czasie ponad 700-letniej eksploatacji złóż soli powstało około 2200 wyrobisk komorowych i około 300 km wyrobisk korytarzowych. W latach 70. XX wieku podjęte zostały starania o uznanie kopalni jako zabytku. W większym stopniu niż w latach wcześniejszych przystąpiono do ratowania jej substancji zabytkowej i przyrodniczej. W roku 1976 Kopalnia Soli „Wieliczka” została wpisana do krajowego rejestru zabytków kultury, w roku 1978 wpisano ją na listę obiektów Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO.

Kopalnia Soli „Wieliczka” już od początku swojej działalności wzbudzała duże zainteresowanie osób postronnych. Udokumentowane początki turystyki w podziemiach kopalni przypadają na koniec XIV wieku, kiedy to wizytowali ją dostojnicy dworu królewskiego i jego goście. Natomiast pierwsze, zorganizowane w nielicznych

* KGHM CUPRUM sp. z o. o. – CBR, pl. Jana Pawła II nr 1, 50-136 Wrocław.

** KS „Wieliczka” SA, Park Kingi 1, 32-020 Wieliczka.

grupach wyprawy do kopalni, rozpoczęły się w XV wieku, gdy zaczęły ją odwiedzać ówczesne elity, w tym wybitni uczeni i artyści jak: Mikołaj Kopernik, Konrad Calles, Joachim Rhot. W wieku XVI, w okresie polskiego humanitaryzmu, ilość odwiedzin zdecydowanie wzrosła mimo, że trzeba było uzyskać każdorazowo pozwolenie dworu królewskiego. Duży wpływ na zainteresowanie kopalnią soli, a szczególnie jej strukturą podziemną miała bliskość Krakowa. Zachowane księgi pamiątkowe wskazują, że w ostatniej dekadzie XVIII wieku Kopalnię Soli „Wieliczka” zwiedziło co najmniej kilkadziesiąt osób. W XIX wieku liczba osób zwiedzających wynosiła już około 60 000 rocznie, w roku 1955 około 200 000 osób, a obecnie dochodzi do około 1 200 000 osób rocznie.

2. Uwarunkowania geologiczno-hydrogeologiczne i górnicze w rejonie szybu Regis

2.1. Budowa geologiczna górotworu w rejonie szybu Regis w Kopalni Soli „Wieliczka”

Aktualnie odbudowywany szyb Regis umiejscowiony jest w najstarszym rejonie kopalni, mniej więcej w centrum jej zabytkowej części, w przekroju pionowym łączy wyrobiska górnicze zlokalizowane na poziomach od I do V. Pierwotnie sięgał wraz z rzapiem szybowym do głębokości 246 m p.p.t. W 1879 roku jego odcinek zlokalizowany poniżej poziomu V kopalni został zlikwidowany w wyniku powstania zapadliska nad poprzeczną Colloredo, związanego z katastrofalnym wypływem wody i kurczawki w tej poprzeczni.

Generalnie złoża soli kamiennej będące przedmiotem eksploatacji wykształcone jest w dwudzielnej postaci złoża bryłowego posadowionego siłami tektonicznymi bądź sedimentacyjnie na złożu pokładowym.

Złoże bryłowe wykształcone jest w postaci masy bezstrukturalnych skał płonnych – ilowców marglistych i zubrów z rozmieszczonymi w nich bryłami soli kamiennej – soli zielonej typowej (laminowanej) i soli zielonej wielkoziarnistej (witrażowej). W rejonie szybu Regis bryły soli zielonej wykazują pewien stopień uporządkowania w postaci podobnego podłużnego kształtu w przekroju poziomym i wysmukłego w przekroju pionowym. Bryły są lekko pochylone w kierunku północnym, a ich laminacja ma generalnie przebieg wschód – zachód. W analizowanym obszarze obserwuje się znaczną koncentrację brył. Ewenementem jest olbrzymia bryła komory Kloski, której jednak dokładnie nie udokumentowano, ze względu na brak bezpiecznego dostępu do komory. Z tego też względu można zaryzykować wysunięcie wniosku, że jest to jednak kilka ponasuowanych na siebie brył soli zielonej przyjętych jako jedna bryła.

Złoże pokładowe soli wykształcone jest w postaci kompleksu złuskowanych pokładów i w tym przedziale głębokości głównie spizowych, ukształtowanych w tzw. „kie-

szenie” wypełnione utworami złoże bryłowego. W południowej części analizowanego obszaru pokłady soli zapadają na północ, w części centralnej fragment łuski złoże pokładowego podczas tektonicznej przebudowy oparł się o bryłę (bryły) eksploatowanej później komory Kloski i nasunął się nań, tworząc jedną z „kieszoni”. Druga z nich ukształtowała się na północ od rejonu szybu. Po tworzących jej północny skłon pokładach soli spizowych, zapadających na południe, może dochodzić do spływu wód z rejonu wycieku Kloski – Colloredo w miejsce pierwotnego zakończenia szybu.

2.2. Warunki górnicze w rejonie szybu Regis

Wyrobiska górnicze zlokalizowane na poziomie I Bono w rejonie szybu Regis należą, za wyjątkiem podłużni Bąkle i poprzeczni Karol, do najstarszych w kopalni. Zostały one wykonane w swej zasadniczej postaci do połowy XVII wieku, są zatem w dużej mierze niedostępne i pozaciskane. Pewna ich część nie została nigdy zinwentaryzowana, pierwsze znane mapy kopalni wykonano w połowie XVII wieku, kiedy to część komór i chodników była już niedostępna.

Na poziomie II wyższym w rejonie szybu Regis zlokalizowane są wyrobiska chodnikowe w postaci podłużni i poprzeczni Kuczkiwicz, komory Średnie Kloski, Szczygielec oraz Kuczkiwicz. Z całą pewnością należy przyjąć, że występują tu stare, niezinventaryzowane zroby, o czym świadczy skomprimowana podsadzka odsłaniająca się na odcinku około 30 metrów w podłużni Kuczkiwicz w rejonie zejścia z poziomu I, a także na innych odcinkach tego chodnika zlokalizowanych poza obszarem kartowania. Komory Średnie Kloski oraz Szczygielec są niedostępne.

Jedynymi wyrobiskami chodnikowymi tego poziomu w rozpatrywanym rejonie są podłużnia Przykos wraz z poprzecznie do niej usytuowanymi: tzw. szerzyzną, prowadzącą do szybu, oraz niedostępnym i krótkim chodnikiem biegnącym na południowy zachód z rejonu komory bez nazwy. Komora Średnie Kloski jest obecnie niedostępna, natomiast komora Szczygielec jest podsadzona.

Na między poziomie Bella głównymi wyrobiskami są komory zlokalizowane na północ i południe od pochylni Modena, połączone ze sobą ciągiem wyrobisk chodnikowych. W rejonie na północ od pochylni Modena zlokalizowanych jest kilka komór, z których największą jest komora Kloski. Jest ona niedostępna, podobnie jak komora Średnie Kloski i Szczygielec. Zlokalizowana jest tutaj także komora Bella, której duże partie znajdują się w stanie zawałowym.

Na poziomie III kopalni, w rejonie szybu Regis, złoże zostało rozcięte podłużnią Karol oraz poprzeczniami Albrecht i Wałczyn. Poprzecznia Albrecht na północ od szybu przechodzi przez rejon niedostępnej (podsadzonej i obecnie wykasztowanej) komory Kloski oraz przez komorę Albrecht, zlokalizowaną w pobliżu północnego końca poprzeczni, a dalej na południe od szybu Regis przechodzi przez komorę Nadachów. W pobliżu szybu Regis we wschodnim ociosie tego chodnika widoczne są fragmenty starej podsadzki. Przy poprzeczni Wałczyn zlokalizowane są komory Grzegorz

i Niedziałek. Między tymi poprzeczniami znajdują się podsadzone komory Böhm-Bawerk.

3. Udostępnienie wyrobisk znajdujących się w rejonie szybu Regis i związane z tym uwarunkowania

Projektowane przedsięwzięcie, tj. udostępnienie dla ruchu turystycznego dodatkowych wyrobisk wiąże się bezpośrednio z projektem KS „Wieliczka” polegającym na odbudowie i udostępnieniu turystom, w tym osobom niepełnosprawnym, zabytkowego średniowiecznego szybu „Regis” wraz z budynkami nadszybia oraz zabezpieczenie i włączenie do obecnej trasy turystycznej znajdujących się w pobliżu szybu, cennych pod względem kulturowym i architektonicznym komór wraz z chodnikami w najstarszej części Kopalni Soli „Wieliczka”.

W wyniku przeprowadzonego rozpoznania uwarunkowań górniczych, geologiczno-hydrogeologicznych, wentylacyjnych oraz technicznych w tym dróg komunikacyjnych w rejonie szybu Regis (na poz. I–III) możliwe jest udostępnienie dla ruchu turystycznego nowych fragmentów zabytkowej kopalni.

3.1. Poziom I – trasa łącząca szyb Daniłowicz i dotychczasową Trasę Turystyczną z szybem Regis

Proponowana trasa przebiegać będzie następująco: od dotychczasowej Trasy Turystycznej chodnikiem Bąkle do podłużni Klemens, podłużnią Klemens przechodzącą przy szybiku Klemens przez komory Opatkowice i Malec do skrzyżowania z poprzeczną Karol.

Na skrzyżowaniu tym nastąpi rozdział na dwie trasy, tj. trasę dla typowego ruchu turystycznego i trasę dla ruchu turystycznego specjalistycznego, tj. dla osób przeszkolonych, sprawnych fizycznie i wyposażonych w odpowiedni sprzęt i ubiór.

Dotychczasowy odcinek Trasy Turystycznej od wymienionego skrzyżowania skręcać będzie na północ i przebiegać dalej poprzeczną Karol przechodzącą przez komory: Mokrosz, Nadachów, Rzepki - do szybu Regis.

Natomiast odcinek Trasy Specjalistycznej przebiegać będzie od ww. skrzyżowania dalej w kierunku wschodnim tj. przez komorę Tanecznicza do komory Gospoda, a następnie podłużnią Tanecznicza przez komorę Jeleń, aż do skrzyżowania z poprzeczną Powroźnik skręcając w komorze Janik na północ i dalej chodnikiem Janik do komory Niedziałek, przez komorę Boczaniec do podszybia szybu Regis.

3.2. Poziom II n – trasa łącząca szyb Daniłowicz i dotychczasową Trasę Turystyczną z szybikiem Klemens

Na poziomie tym proponowana trasa przebiegać będzie podłużnią Klemens od szybika Klemens do jej skrzyżowania z poprzeczną Rarańcza i dalej poprzeczną Rarańcza do skrzyżowania z podłużnią Rarańcza w rejonie szybu Daniłowicz na poz. II n.

3.3 Poziom III – trasa łącząca szyb Daniłowicz i dotychczasową Trasę Turystyczną z szybem Regis

Proponowana trasa przebiegać będzie poprzeczną Kaniów, a następnie podłużnią Karol do podszybia szybu Regis na tym poziomie i dalej do komory Grzegorz.

4. Podsumowanie

Realizacja zamierzeń Kopalni Soli „Wieliczka”, dotyczących zabytkowego szybu Regis zdecydowanie zwiększy możliwości techniczne obsługi ruchu turystycznego oraz wpłynie na jego uatrakcyjnienie poprzez udostępnienie turystom większej ilości szczególnie zabytkowych, wspaniałych obiektów podziemnych Kopalni.

Ze względu na lokalizację szybu Regis, który znajduje się w centrum Wieliczki, planowane jego połączenie z dotychczasową trasą turystyczną pozwoli skierować turystów odwiedzających kopalnię bezpośrednio do miasta – a tym samym wpłynie na rewitalizację jego centrum.

Literatura

- [1] DĘBKOWSKI Rafał, KAWALER Andrzej, PARCHANOWICZ Józef, PYTEL Witold, *Analiza geomechaniczna dla zabytkowej części Kopalni Soli „Wieliczka” w aspekcie weryfikacji wyrobisk zabytkowych i określenia docelowej struktury kopalni*, Praca niepublikowana CBPM CUPRUM Wrocław 1999.
- [2] KAWALER Andrzej, PARCHANOWICZ Józef, STRUZIŁIK Helena, *Koncepcja udostępnienia zabytkowych wyrobisk w Kopalni Soli „Wieliczka” z wykorzystaniem odnowionego XIII wiecznego szybu Regis*, Praca niepublikowana CBPM CUPRUM – OBR Wrocław 2004.
- [3] KAWALER Andrzej, PARCHANOWICZ Józef, *Założenia Techniczno-Ekonomiczne udostępnienia zabytkowych wyrobisk w Kopalni Soli „Wieliczka” z wykorzystaniem odnowionego średniowiecznego szybu Regis*, Praca niepublikowana KGHM CUPRUM sp z o. o. – CBR Wrocław 2007.

**Concept of including the Tourist Route of excavations from the Regis shaft
in Wieliczka Salt Mine with regard of its future starting**

The concept of developing one of the oldest excavations (chambers and headings) in the “Wieliczka” salt mine, located being on level And – III close to Regis shaft after making them available for tourists, was presented in the paper. This concept contains proposal of widening of current Tourist Route in this region by new, interesting mining excavations, as well as the proposal of creation the new path called the Special Route for able-bodied people (low and narrow sidewalks, the uneven floor), properly trained and equipped with rescue apparatus and protective clothes.